

Kao tipičan sadržaj masovne literature, navodi Pavličić npr. temu atentata na J. F. Kennedyja, ali to je isto tako i omiljena tema pučkih pjesnika, pa imamo taj događaj opjevan u pučkom desetercu kao i slijetanje čovjeka na mjesec ili poplavu u Zagrebu.

Pavličićev je tekst poticajan za daljnje pokušaje terminoloških razgraničenja fenomena pučke, trivijalne i masovne književnosti. U ovom zborniku Pavličićev tekst postaje nezaobilazan.

DIVNA ZEČEVIĆ

Ivan Čolović, *Divlja književnost*, Etnolingvističko proučavanje paraliterature, Nolit, Beograd 1985(?), 294 str.

Autor ove zanimljive knjige bavi se književnim žanrovima koji se "ako ne na osnovu vrednosti, ono bar generički, svrstavaju u književnost: trivijalnu, masovnu, pučku, amatersku, zabavnu, subliteraturu" (str. 9). A jedan od osnovnih ciljeva knjige, po njegovu mišljenju, jest "da pokaže da je analiza jezičke strukture proizvoda folklorne simboličke komunikacije relevantna i za etnologiju".

Knjiga se, dakle, zasniva na iscrpnoj analizi nekonvencionalne, netradicionalne etnološke građe. Bavi se novim epitafima (nadgrobni natpisima), novinskim tužbalicama (osmrtnicama), novim narodnim pjesmama i "fudbalskom pričom", tj. stilom i sadržajem novinskog izvještavanja o nogometu.

Veći dio rasprave o novim epitafima već je prije objavljen u knjizi istog autora *Književnost na groblju*, koja je prikazana u ovom godišnjaku (knj. 21, 1984, 101-104). Novinske osmrtnice već desetak godina izazivlju pažnju etnologa, još od vremena kad je trebalo dokazivati etnološku relevantnost *suvremenih, banalnih* pojava. Za Čolovića su novinske osmrtnice "suvremeni vid tradicijske folklorne posmrtnice i komemorativne komunikacije" (str. 111). Maštovitom tekstološkom analizom autor utvrđuje formu *prozne epistole* i ovako je komentira: "(...) prepisku poznaju i

upražnjavaju najširi slojevi stanovništva, a forma pisma omogućava da se u tekstu sačuva smer tužbaličke komunikacije - od ožalošćenih prema pokojniku; pismo, takođe, dozvoljava naraciju i prisan razgovorni ton" (str. 112). Jedna od najvažnijih poruka tih tekstova jest da mrtvi nisu zaboravljeni (str. 114).

Ali, kao i u svakom književnom žanru, i ovdje se javljaju mješoviti fenomeni. Čolović ih klasificira kao *narativno-epistolarne* (str. 117) tekstove koji u jednoj sekvenci pričaju o smrti a u drugoj se obraćaju pokojniku. U tekstološkoj analizi, naravno, ne gubi iz vida ono što je zbog uređivačke politike, koja još uvijek osmrtnice i neke formulacije u njima smatra *primitivizmom* redakcijskim zahvatima pretvoreno u konvenciju.

Razmatrajući stoga improvizaciju i konvenciju u tekstovima novinskih osmrtnica, Čolović iz tekstološke analize prelazi u etnološku. Bavi se funkcijom osmrtnica koje "ne služe izražavanju ličnih osećaja i stavova, nego, naprotiv, njihovom saobražavanju društveno sankcionisanom konvenciji" (str. 123). Slijedeći Meletinskoga "socijalno obuzdavanje i regulisanje ličnih emocija zbivaju se tokom celog čovekovog života, pre svega pomoću obreda" (str. 126).

Ipak, mogli bismo dodati i ovo: sivi novinski papir više ili manje šabloniziranih osmrtnica omogućuje očitavanje gotovo cjelokupne društvene strukture živih, naših regionalnih, socijalnih i konfesionalnih sličnosti i razlika. Kao etnolozi sve više uviđamo da je riječ o obredu prijelaza koji nastavlja funkcionirati u našim osobnim životima. A uz očitu tendenciju "obuzdavanja" emocija u osmrtnicama naziremo otpor konvenciji koji se iskazuje kao biografska individualizacija pokojnika. Osmrtnica je u biti *nukleus* biografije, katkad jedini, makar posmrtni dokaz postojanja pojedinca koji se bio izgubio u suvremenoj gomili. Tako bi etnološka analiza zapravo mogla dopuniti tekstološku. Uostalom, čini se da kako god tekao proces ujednačavanja, osmrtnice još neko vrijeme neće prestati privlačiti pažnju etnologa, čemu, među ostalim, pridonosi baš Čolovićev rad.

Daljnja su Čolovićeve preokupacija nove narodne pjesme. Promatra ih kao *folklorizovani folklor* i zapravo uspješno pokazuje

proces folklorizacije folklorizma, odnosno povijesni međuodnos folklor i folklorizma, ono što zovemo paralelnim postojanjem folklor i folklorizma. Književnu i tekstološku analizu opet povezuje s etnološkom. Bavi se vrstama, lokalnim i narodskim, građom i gradnjom, versifikacijom, likovima i ulogama, te porodicom kao dominantnom temom. Svestranošću analize nadmašuje dosad najbolju etnološku analizu novokomponiranih narodnih pjesama iz pera A. Simica. Zbog obilja analiziranih primjera (preko dvjesto), argumentacija je solidna. Šteta je jedino to što je izostao i najmanji osvrt na ono što je za difuziju tih pjesama najbitnije - glazbu. No to nije slučajno. Etnomuzikologija u nas još uvijek vrlo rezervirano, i mogli bismo reći prezrivo (djelomično ne bez razloga), gleda na *narodnjake*. Jedino je, koliko mi je poznato, Grozdana Marošević prikazala tipologiju obrade narodne glazbe i glazbena obilježja novokomponiranih narodnih pjesama ("Narodna glazba", u knjizi *Diskografija u Hrvatskoj*, Studije i dokumenti 10, Zavod za kulturu Hrvatske, 1984, 11-21).

Šećer na kraju ove knjige jest poglavlje *Fudbalska priča*. Istraživanje našeg pisanja o sportu autora dovodi do sljedećeg zaključka: "Nemogući podvizi, čudesne pobjede nad demonski jakim i opasnim protivnicima čine jednu od osnovnih tema mitologije, pa i fudbalske priče. Uspesi naših fudbalera u odsutnim nadmetanjima sa strancima čudesni su kao i sva druga junačka dela" (str. 251).

Naravno, moglo bi se postaviti pitanje kakvo je pisanje o nogometu sada kad u tom sportu, ili bolje reći biznisu, nema ni uspjeha ni čuda nego prevladavaju skandali. Moglo bi se postaviti i pitanje paralela: nema li i kod drugih, na primjer Talijana, Francuza... slične nogometne mitologije?

No Čolović je uspješno postigao cilj: dokazao je relevantnost "analize jezičke strukture" za etnologiju pa sa zadovoljstvom možemo reći da je to prva *naša etnolingvistička* knjiga.

DUNJA RIHTMAN-AUGUŠTIN

Hatidža Krnjević, *Lirski istočnici*, Iz istorije i poetike lirske narodne poezije, BIGZ, Beograd; Jedinstvo, Priština 1986, 319 str.

Razumijevanje i tumačenje usmene lirske tradicije, analiza i teorijsko uopćavanje opsežnog sklopa pjesama (to je najbrojniji i najraznorodniji skup naših usmenih tekstova) čiji su zapisi nastajali u proteklih pet stoljeća, često nepouzdati i u različite svrhe - zadaća je i posao koji ne može do kraja obaviti pojedinac u jednoj monografiji. Ipak, monografija *Lirski istočnici* Hatidže Krnjević donosi zaista mnogo iz tog nedovoljno istraženog područja, nastojeći nam prikazati najznačajnije izvore, najvažnije zapise od 15. stoljeća do Vukovih zbirki. Ali, *Lirski istočnici* nisu tek puki prikaz - povijest zapisivanja znači ovdje daleko više nego što bi se moglo uočiti na prvi pogled jer uključuje odnos prema usmenoj lirici kao sastavnom dijelu usmene kulture a mijenjao se iz stoljeća u stoljeće. Način zapisivanja je ugrađen u pjesme i zato je povijest usmene lirike (kao uostalom i povijest cjelokupne usmene književnosti) neodvojiva od promatranja povijesti njezina zapisivanja.

Svjesna upravo te činjenice Hatidža je Krnjević posve opravdano detaljno pregledala mnoge (dostupne) pojedinsti kako bi što bolje uspostavila odnos prema vjernosti zapisa. Istina je da su stariji zapisi dragocjeniji, ali su i podaci o njima veoma oskudni pa se istraživač, i onda kad ima podataka, često nađe u teškoj i zamršenoj situaciji. Upozorit ćemo na ovom mjestu npr. na prvi izvorni, mada vjerojatno nepotpun, zapis bugarščice o Sibirjanin Janku u spjevu *Lo Balzino*, koji je napisao Ruggero de Paziensa (1497. g). Zapis je otkrio, uspješno pročitao, odredio kao "srpsku bugarščicu" i objavio Miroslav Pantić (1977. g). Petar Šimunović u studiji *Šklavunske naseobine u južnoj Italiji i naša prva zapisana bugarščica*, objavljenoj u *Narodnoj umjetnosti* br. 21 (1984), argumentirano dokazuje, cijeneći Pantićev trud i ne umanjujući vrijednost otkrića, da je bugarščica nastala među moliškim Hrvatima i da su je oni izvodili pred napuljskom kraljicom.

H. Krnjević rješava mnoge probleme i pokazuje koliko ima starijih (predvukovskih) izvora koji su tek djelomično objavljeni, ili nisu